

ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

History and Local Wisdom from Tumbol Bangphra, Amphur Si Racha, Chon Buri Province

ทัศนีย์ ทานตวงนิช*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ตั้งแต่เริ่มปรากฏชื่อเมืองบางพระเรื่อยในแผนที่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีสืบค้นเอกสารและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษามีดังนี้

ในด้านประวัติศาสตร์ ชื่อบางพระเริ่มปรากฏครั้งแรกในแผนที่ไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา บางพระเคยมีฐานะเป็นเมือง เป็นอำเภอ เป็นตำบล เป็นสุขาภิบาล ปัจจุบันเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นเทศบาล ในอดีตเคยมีการจัดตั้งหน่วยฝึกพลทหารขึ้นที่บางพระ พระมหากษัตริย์ที่เคยเสด็จประพาสบางพระ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่มาของชื่อบางพระตามคำบอกเล่ากล่าวว่ามาจากลักษณะของหินที่คล้ายพระพุทธรูปซึ่งถูกบังไว้ข้างทางเกวียน และจากการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของวัดสว่างอารมณ์

ในด้านภูมิประเทศ การคมนาคม และการศึกษา สภาพพื้นที่ตำบลบางพระในอดีต เป็นป่าดงดิบ ประชาชนตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายไปตามริมห้วยสุกรีซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืดที่สำคัญ บางพระมีท่าเรือขายทะเลหลายแห่ง ชุมชนชายทะเลส่วนใหญ่เป็นชาวจีน หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ป่าไม้ถูกทำลายอย่างรุนแรง และมีการตั้งโรงงานแป้งมันซึ่งสร้างมลภาวะอย่างมาก การคมนาคมในอดีตทางบกใช้เกวียน และม้า ทางน้ำใช้เรือใบ ในด้านการศึกษา ศึกษาที่วัดบางพระจนถึงประมาณปีที่ ๓

ภูมิปัญญาพื้นบ้านของตำบลบางพระ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านการกินอยู่ ภูมิปัญญาด้านศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ภูมิปัญญาด้านภาษา วรรณกรรม และศิลปกรรม ภูมิปัญญาด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม สถานที่สำคัญของบางพระประกอบด้วย สถานที่สำคัญทางศาสนา และวัฒนธรรม สถานที่สำคัญทางการทหาร สถานที่สำคัญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

* รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The study was aimed to provide information regarding the history and local wisdom of people in Tambon Bangphra, Amphoe Sriracha, Chonburi Province from the time the name of “Bangphra Ruea” City first appeared on ancient maps up to present. The information was gathered through documents and interviews. The findings were as follows:

Historically, the name “Bangphra Ruea” first appeared on Traipoom Map in Ayutthaya Period. Bangphra was a city, Amphoe, Tambol. It is now Bangphra Subdistrict Administrative Organization and Municipality. The Military Training Unit had been founded in Bangphra. The kings who have made trips to Bangphra were King Mongkut (Rama IV) and King Bhumibol Adulyadej. The name “Bangphra” was derived from both the feature of a rock similar to the Buddha image hidden by the track side and the state of being the Buddhist Center of Sawang Arom Temple.

Physically, Tambon Bangphra was covered with tropical rain forest. People lived in small communities along Sukleep canal which is the major source of water. There were many sea ports and people in seashore community are mostly Chinese. After World War Two, the area of forest was seriously damaged and starch production factories were built, which caused severe pollution. Carts and horses were used for land transportation and sailboats were used for water transportation. For education, the third grade at Wat Bangphra was the highest level available.

Local wisdom in Tambon Bangphra includes Day to Day Living, Medical Treatment, Way of Living, Religion, Beliefs and Traditions, Language, Literature and Arts, and Social Interaction.

Important places in Bangphra included important religious and cultural places, military centers, economic and tourist places.

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ตำบลบางพระ (ชลบุรี)

บทนำ

ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นท้องถิ่นที่มีความเจริญ และมีความสำคัญมาแต่อดีต ดังที่ปรากฏชื่อเมืองบางพระเรืออยู่ในแผนที่ไตรภูมิ ในด้านการปกครอง ตำบลบางพระเคยมีฐานะเป็นเมือง เรียกว่า “เมืองบางพระ” ก่อนที่จะถูกลดบทบาทด้านการปกครองมาเป็นตำบลบางพระเช่นปัจจุบัน บางพระเป็นหนึ่งในบรรดาเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่มีการเดินเรือไปมาค้าขาย และมีการจอดพักขนส่งสินค้า ในด้านความสำคัญทางการทหาร พื้นที่บริเวณตำบลบางพระเคยเป็นที่ตั้งของกองทัพเรือมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนที่จะมีการตั้งฐานทัพเรือที่สัตหีบ

นอกจากนี้ ยังมีวัดบางพระ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นวัดโบราณที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรืออาจจะถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา แสดงถึงความเจริญทางพุทธศาสนา และบางพระยังเคยมีบ่อน้ำพุร้อน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเคยเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรอีกด้วย

การเป็นชุมชนที่มีอดีตนาน มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มาโดยลำดับ แสดงว่าบางพระเป็นท้องถิ่นที่ประกอบด้วยผู้คนที่มีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ปัญหา ดำรงชีวิต และสร้างสรรค์ความเจริญควบคู่การศึกษา

ความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ และการเป็นแหล่งภูมิปัญญาค่อย ๆ เลื่อนหายไป เมื่อมีการโยกย้ายสถานที่สำคัญออกไป มีความเจริญอย่างใหม่เข้ามา เกิดมีท้องถิ่นอื่นที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเข้ามาแทนที่ จนทำให้ความรู้ ความเข้าใจและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของชาวตำบลบางพระลดลง ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลบางพระก็เลื่อนหายไป จนแทบไม่เป็นที่รับทราบของคนรุ่นปัจจุบัน

ด้วยความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เพื่อรวบรวมข้อมูล และนำผลการวิจัยเผยแพร่แก่ชาวตำบลบางพระและผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยนี้ยังเป็นประโยชน์ในทั้งทางด้านวิชาการ และในการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานที่สำคัญของตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ความสำคัญของการวิจัย

สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นพื้นฐานการศึกษาท้องถิ่น และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสถานที่ของตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ตลอดจนนำไปเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมของชาวตำบลบางพระ ทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Methodology) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การสืบค้น และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง
๒. การสืบค้น และรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ จำนวน ๑๐ คน ตั้งแต่วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๐ ถึง ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๓
๓. การประมวลข้อมูลและหลักฐานโดยการประเมิน วิเคราะห์ และสังเคราะห์
๔. นำเสนอรายงานด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ข้อมูลทั่วไปของตำบลบางพระ

เทศบาลตำบลศรีราชา (ม.ป.ป.) ระบุว่า บางพระเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ภูมิประเทศ เป็นที่ราบลาดเอียง มีเทือกเขาเป็นแนวยาว พื้นที่ลาดเอียงสู่ชายทะเลด้านทิศตะวันตกจรดชายทะเล

ประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางพระส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน และประมง ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง มะพร้าว และมีอาชีพผลิตสินค้าที่ต่อเนื่องกับการเกษตร เช่น การแปรรูปอาหาร บางส่วนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และในแหล่งให้บริการในพื้นที่ ลักษณะสังคมเป็นสังคมชนบท คนส่วนใหญ่เป็นคนพื้นที่ตั้งเดิม มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ปัจจุบันสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีการอพยพย้ายถิ่นของประชาชน เพื่อเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง

ส่วนในพื้นที่เทศบาลตำบลบางพระ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม อาชีพประมง ธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง และเกษตรกรรม สภาพเศรษฐกิจของชุมชนค่อนข้างดี ชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ เป็นชุมชนที่มีความเจริญมาช้านาน ชุมชนดั้งเดิมมีความเป็นอยู่แออัด เกาะตัวกันอยู่บริเวณริมฝั่งทะเล เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจึงขยายตัวไปตามแนวถนนสุขุมวิท ทั้งสองฝั่งถนน

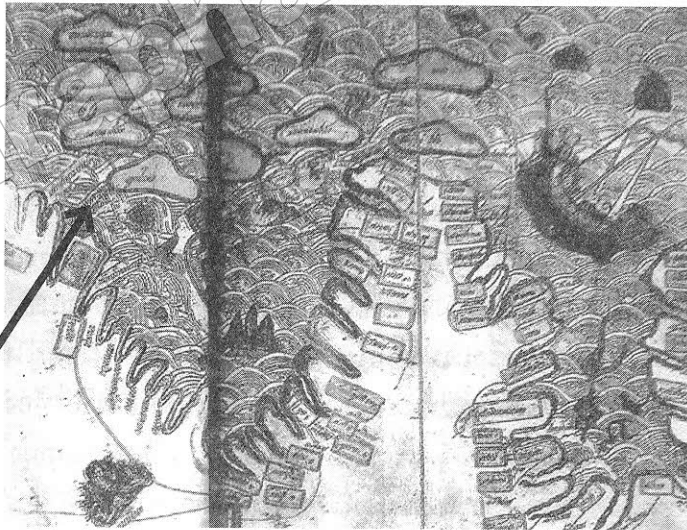
สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ปรากฏผล ตามประเด็นต่าง ๆ ๔ ประเด็น

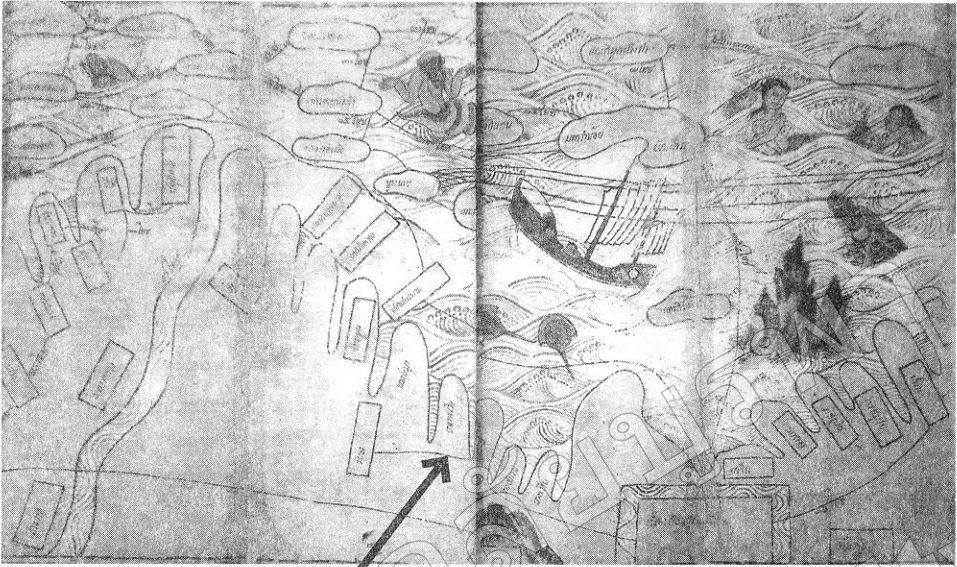
๑. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของบางพระ
 ๒. ประวัติศาสตร์บางพระจากคำบอกเล่า
 ๓. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 ๔. สถานที่สำคัญ
- ดังรายละเอียด ดังนี้

๑. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของบางพระ

๑.๑ บางพระในแผนที่โบราณ ในงานวรรณกรรม และในการสำรวจของมิชชันนารี ในแผนที่ไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏชื่อบางพระเรือร่วมกับชื่อบางทราย บางปลาสร้อย และบางละมุง (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๕, หน้า ๒๐๓ - ๒๐๔) ในนิราศเมืองแก่งซึ่งสุนทรภู่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ (ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) ปรากฏชื่อบางพระอยู่ในบทกลอน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๓, หน้า ๙๒) และในแผนที่สยามของปาลเลอกัวซ์ พ.ศ. ๒๓๙๗ ปรากฏชื่อบางพระเช่นกัน (ปาลเลอกัวซ์, ๒๕๒๐).

ภาพที่ ๑ แผนที่โบราณแสดงชุมชนโบราณริมฝั่งทะเลในเขตจังหวัดชลบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๕)

ภาพที่ ๒ แผนที่โบราณแสดงตำแหน่งของเมืองบางพระเรือ หรือบางพระ (ลูกครุฑ)

เป็นชุมชนโบราณแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในแนวชายฝั่งทะเลตะวันออก (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๕)

๑.๒ **ฐานะของบางพระในรัฐสมัยใหม่** ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏชื่อเมืองบางละมุงเป็นเมืองขึ้นกับกรมท่า ในสมัยรัชกาลที่ ๔ บางพระ มีฐานะเป็นเมืองเรียกว่า **เมืองบางพระ** ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค โดยนำระบบเทศาภิบาล (มณฑล) มาใช้แทนระบบกินเมือง รวมหัวเมืองทางด้านน้ำบางปะกง คือ เมืองปราจีนบุรี เมืองนครนายก เมืองพนมสารคาม เมืองฉะเชิงเทรา รวม ๔ หัวเมืองเป็นเมืองมณฑล เรียกว่า **“มณฑลปราจีน”** ตั้งที่ว่าการมณฑล ณ เมืองปราจีน ครั้นเมื่ออินหัวเมืองในกรมท่ามาขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย จึงย้ายที่ทำการมณฑลปราจีนลงมาตั้งที่เมืองฉะเชิงเทรา เพราะขยายอาณาเขตมณฑลต่อไปทางชายทะเล รวมเมืองพนัสนิคม เมืองชลบุรี และเมืองบางละมุง เพิ่มอีกสามเมือง รวมเป็นเจ็ดเมือง แต่คงเรียกชื่อว่า มณฑลปราจีนอยู่ตามเดิม

สำหรับเมืองบางละมุง ซึ่งเดิมขึ้นกับกรมท่าและต้องย้ายมาอยู่ในมณฑลปราจีนบุรีขึ้นกับกระทรวงมหาดไทยนั้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่นใน พ.ศ. ๒๔๔๐ และข้อบังคับลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) เมืองบางละมุงได้เปลี่ยนฐานะและแยกเป็นอำเภอ ๒ อำเภอ คือ อำเภอเมืองบางละมุง และอำเภอนาเกลือ ขึ้นกับจังหวัดชลบุรี ในเวลานั้น อำเภอเมืองบางละมุงตั้งอยู่ที่ตำบลบางพระในปัจจุบัน โดยมี **ขุนเทพบุรี** (ช่วง) เป็นนายอำเภอ

ต่อมา อำเภอบางละมุงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางพระตามสถานที่ตั้ง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, ๒๕๔๔, หน้า ๗๑ - ๗๘) ที่ทำการอำเภอ ตั้งอยู่ที่เนินกว้าง
เชิงสะพานข้ามห้วย ลักษณะเป็นสะพานโค้งเรียกว่า **สะพานโค้งบางพระ** ปัจจุบันถนนสุขุมวิท
ตัดผ่านและกลายเป็นสะพานเรียบเสมอกถนนสุขุมวิท

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ย้ายที่ว่าการอำเภอบางพระมาตั้งอยู่ที่ตำบลศรีราชา (คณะกรรมการ
ฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, ๒๕๔๔, หน้า ๗๑ - ๗๘)

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ตำบลบ้านบางพระขึ้นอยู่กับอำเภอเมือง แขวงเมืองชลบุรี ดังปรากฏ
ในประกาศวันออกตราจองชั่วคราว ตำบลบ้านบางพระ อำเภอเมือง แขวงเมืองชลบุรี ลงวันที่ ๑๙
มีนาคม รศ. ๑๒๓ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๑, ๒๕๔๗, หน้า ๙๕๗) จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ตำบล
บ้านบางพระจึงมาขึ้นอยู่กับอำเภอบางพระ แขวงเมืองชลบุรีดังปรากฏในประกาศวันออกตรา
จองชั่วคราว ตำบลบ้านบางพระ อำเภอบางพระ แขวงเมืองชลบุรี ลงวันที่ ๑๖ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔
(ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๒๒, ๒๕๔๘, หน้า ๔๗)

พ.ศ. ๒๕๕๙ เปลี่ยนชื่ออำเภอบางพระเป็นอำเภอศรีราชา ที่ตั้งของอำเภอบางพระเดิม
กลายเป็นตำบลบางพระในปัจจุบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะ
กรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, ๒๕๕๒, หน้า ๗๑ -
๗๒, ๘๓, ๒๘๕)

๔ มีนาคม ๒๕๐๖ ตำบลบางพระได้รับการจัดตั้งให้เป็นสุขาภิบาล ๒ มีนาคม ๒๕๓๘
ตำบลบางพระได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล
ชั้นที่ ๑ และเมื่อ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ได้รับยกฐานะจากสุขาภิบาล เป็นเทศบาลตำบล

ภาพที่ ๓ สะพานโค้งบางพระ (อำเภอศรีราชา, ๒๕๓๗, หน้า ๔๔)

๑.๓ บางพระกับการจัดตั้งสถานีทหารเรือ หน่วยฝึกพลทหาร และโรงเรียนพลทหารเรือ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์จัดตั้งสถานีทหารเรือตามตำบลต่าง ๆ แถบชายฝั่งทะเลตั้งแต่ชลบุรี บางพระ บางละมุง เกาะเสม็ด ระยอง จันทบุรี ชลบุรี ตราด เกาะกูด และเกาะเสม็ดนอก ในเดือนกรกฎาคม ๒๔๔๕ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งหน่วยฝึกพลทหารขึ้นที่บางพระ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๙, ร.ศ. ๑๒๑, หน้า ๒๘๘) ต่อมาเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๔๔๙ มีกฤษฎีกาจัดตั้งกองโรงเรียนพลทหารเรือที่ ๕ ที่ ตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี แต่ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ กองโรงเรียนพลทหารเรือที่ ๕ บางพระถูกยุบเลิก (พลเรือโทพัลลภ สุนทรภักย์ และคณะ, ม.ป.ป., หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒)

ต่อมาเมื่อ วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ กระทรวงทหารเรือจัดตั้งโรงเรียนจำเรือบางพระ วันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๗ กระทรวงทหารเรือเปลี่ยนชื่อโรงเรียนจำเรือบางพระเป็นกองโรงเรียนพลทหารประจำเรือบางพระ (พลเรือโทพัลลภ สุนทรภักย์ และคณะ, ม.ป.ป., หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒) แต่ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ กองโรงเรียนพลทหารประจำเรือบางพระถูกยุบเนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะขาดแคลนงบประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐ กระทรวงทหารเรือส่งคืนที่ดินที่เคยเป็นที่ตั้งของกองโรงเรียนพลทหารประจำเรือบางพระให้แก่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และ พ.ศ. ๒๕๐๐ กองทัพเรือขออนุญาตกระทรวงการคลังใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว โดยใช้เป็นที่ตั้งกองพันต่อสู้อากาศยานที่ ๑๒ กรมต่อสู้อากาศยานที่ ๑ หน่วยบัญชาการต่อสู้อากาศยานและรักษาฝั่ง จนถึงปัจจุบัน (นาวาเอกดุขฎิ จิราภรณ์, ๒๕๕๖)

๑.๔ บางพระในคราวที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก ได้เสด็จประพาสเมืองบางพระ ทรงแวะที่วัดบางพระ และมีพระราชดำริให้บูรณะซ่อมแซมวัดบางพระ (คณะกรรมการอำนวยการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๔๘, หน้า ๑๒๔) ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก ในหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น ปราบกฐินเมืองบางพระด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, บ.๑.๑/๒๓)

สำหรับรัชกาลปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี (พระอิสริยยศในเวลานั้น) เสด็จพระราชดำเนินประพาสจังหวัดชลบุรี ครั้งนั้นทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินจากโรงพยาบาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ไปทอดพระเนตรบ่อน้ำร้อน ตำบลบางพระ

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. มท.๐๒๐๑.๒.๑.๓๑/๑๙) ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มายังตำบลบางพระอีกครั้งหนึ่ง ครั่งนี้ได้ทรงยกช่อฟ้าอุโบสถ และทรงปลูกต้นไม้ ณ วัดบางพระวรวิหาร (พระราชกรณียกิจ ตุลาคม ๒๕๒๕ - กันยายน ๒๕๒๖ บทที่ ๑๑/๑๗ หน้า ๑๘/๒๙)

ภาพที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงประกอบพิธียกช่อฟ้า

วัดบางพระวรวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ (นิชารีย์ เกตุวิธิตา และคณะ, ๒๕๕๑, หน้า ๓๖)

๒. ประวัติศาสตร์บางพระจากคำบอกเล่า

๒.๑ ที่มาของชื่อ “บางพระ” มีตำนานเล่าว่าชื่อบางพระมาจากลักษณะของหินที่คล้ายพระพุทธรูปซึ่งถูกบังไว้ข้างทางเกวียน และมาจากการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของวัดสว่างอารมณ์ (ทองดำ รักจิต. สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐)

๒.๒ สภาพพื้นที่ และชีวิตความเป็นอยู่ ในอดีต สภาพพื้นที่ตำบลบางพระ มีเนื้อที่กว้างใหญ่ เต็มไปด้วยป่าเขา เป็นป่าดงดิบ ป่าไม้ปกคลุมหนาแน่น (ทองดำ รักจิต. สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐ และประวัติและปฏิปทาพระครูวิสุทธิสังวร (หลวงพ่อไข่ สุชีโว, ๒๕๔๙) บ้านเรือนของประชาชนตั้งเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายไปตามริมห้วยสุครีพ ความเจริญของบางพระอยู่ที่ตลาดล่าง ตั้งแต่วัดบางพระวรวิหารลงไปตามใต้ของวัดจนสุดคลองสุครีพ (นพ บรรเจิด, สัมภาษณ์,

๒๐ มกราคม ๒๕๕๐) สำหรับผู้ที่อยู่ทางชายทะเลส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่เร่เรือลำเกามาซื้อของป่า เมื่อมาพักเรือได้แต่งงานกับคนพื้นเมือง ตั้งบ้านเรือน มีลูกหลาน บางคนก็ทำอาชีพประมงชายฝั่ง ด้วยเรือขนาดเล็ก คนจีนที่มาค้าขายมักมีฐานะดี

บางพระมีท่าเรือหลายแห่ง เช่น ท่าเรือตลาดล่าง เป็นท่าเรือทำการค้าระหว่างบางพระ บางปลาสร้อย และบางกอก ท่าเรือท้ายบ้าน ปัจจุบันคือหมู่ ๑ (สมศักดิ์ เจริญกุล, สัมภาษณ์ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐) และท่าเรือตำหนักหม่อมสวนาน เกษมสันต์ ซึ่งตั้งอยู่ติดปากคลองสุครีพ เป็นท่าส่งไม้จากโรงเลื่อยของหม่อมสวนาน เกษมสันต์ บรรทุกเรือไปส่งเข้ากรุงเทพฯ (นพ บรรเจิด, สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓) สำหรับการเดินเรือในเวลานั้นใช้เรือใบ เรือที่ใช้เครื่องยนต์เพิ่งมีใช้เมื่อประมาณ ๖๐ ปีที่แล้ว

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทรัพยากรป่าไม้ของบางพระมีความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ป่าไม้ถูกทำลายอย่างรุนแรง มีการใช้รถจี๊ปขนไม้ส่งไปทำฟืนที่โรงไม้แ่งมันสำปะหลัง และแปรรูปส่งไปขาย เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย ชาวบ้านหันมาปลูกมันสำปะหลัง จนกระทั่งมีเอกชนมาตั้งโรงงานแป่งมันที่บางพระ โรงงานแป่งมันที่สำคัญคือโรงงานของบริษัทเอสอาร์ ถึงแม้โรงงานนี้สร้างเศรษฐกิจที่ดีให้บางพระ แต่ก็สร้างมลภาวะทั้งน้ำเสีย และกลิ่นเหม็นอย่างรุนแรง ทำให้ประชาชนเดือดร้อน สัตว์น้ำตาย และสูญพันธุ์ ในที่สุดโรงงานแห่งนี้ต้องปิดกิจการไปเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ (ทองดำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑)

บางพระเคยมีโรงเลื่อยหลายแห่ง เช่น โรงเลื่อยเจ๊กซิงก็ ตั้งอยู่ที่บริเวณบ่อทำบุญ โรงเลื่อยของโรงน้ำตาล และโรงเลื่อยของหม่อมสวนาน เกษมสันต์

บางพระไม่มีแม่น้ำ แต่มีคลองสุครีพ (ห้วยสุครีพ) ซึ่งเป็นลำห้วยสายยาว มีต้นน้ำอยู่ที่เขาเขียว แต่เดิมมีความกว้างประมาณ ๒๐๐ เมตร ที่ปากคลองมีหัวโหด เป็นสันทรายเป็นที่หลบภัยหลบลม ต่อมาเกิดมลภาวะจากกากแป่งมัน และน้ำเสียของโรงงานแป่งมัน ประกอบกับมีการสร้างอ่างเก็บน้ำชลประทานบางพระ และมีเอกชนบุกรุกถมที่ในคลอง ทำให้ห้วยสุครีพมีสภาพตื้นเขิน และแคบลงมาก ปัจจุบันเทศบาลตำบลบางพระได้ขุดลอกและปรับปรุงภูมิทัศน์ห้วยสุครีพให้มีความกว้างและสวยงาม ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากคลองนี้

สมัยก่อน ศรีราชาและชลบุรีไม่มีน้ำจืด ต้องอาศัยน้ำจากบางพระ แหล่งน้ำจืดที่สำคัญของบางพระ คือห้วยน้ำขาว ซึ่งเป็นบ่อขุดอยู่ข้างลำห้วยใต้คันทอน้ำของฝรั่งเศสมา น้ำในบ่อน้ำขาวและใต้ คล้ายน้ำมะพร้าว ไม่มีฝุ่นละออง ชาวบ้านจึงเรียกว่าบ่อน้ำขาว (ทองดำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑) นอกจากนี้ยังมีบ่อลำเจียก และบ่อทำบุญ ที่มีน้ำใสมาก มีน้ำตาลอดปี เป็นน้ำใซ้อุปโภคบริโภคของคนบ้านหินเพิง น้ำในบ่อเป็นน้ำซึม ในฤดูน้ำ ระดับน้ำจะสูงขึ้นมาเสมอ ผิวดิน และหนองยายลวด ซึ่งอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก (บางพระ) มีน้ำตาลอดปี พิจารณาจากบ่อขุดของชาวบ้าน และหนองยายลวด แสดงว่าพื้นที่ใต้ดินของบางพระ

เป็นที่น้ำซับจากภูเขา มีสายน้ำต่อมาถึงบ่อทำบุญ และบ่อลำเจียก (นพ บรโรเจติ, สัมภาษณ์, ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓)

๒.๓ การคมนาคมในอดีต ในอดีต การเดินทางทางบกของชาวบางพระใช้เกวียนเป็นพาหนะสำคัญ นอกจากนั้นก็ใช้ม้า เส้นทางสำคัญที่ผู้คนใช้เดินทางไปมาหาสู่กันจะเริ่มจากวัดสว่างอารมณ์แล้วแยกไปยังทิศต่าง ๆ คือทิศเหนือ เป็นเส้นทางไปยังจังหวัดชลบุรี ทิศตะวันออก ไปหนองกงศรี หัวยกกู น้ำตกชั้นตาเถร และตำบลสุรศักดิ์ ทิศใต้ ไปตำบลสุรศักดิ์ และศรีราชา (ทองดำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐)

๒.๔ ชุมชนบางพระในอดีต ชุมชนบางพระมีวัดสว่างอารมณ์เป็นศูนย์กลาง และมีชุมชนต่าง ๆ ดังนี้ (ทองดำ รักจิต, ม.ป.ป.)

๒.๔.๑ ชุมชนตลาดล่าง (หมู่ ๑) เดิมเรียกว่า บ้านเจ๊ก ต่อมาเรียกว่าทำยบ้าน เป็นแหล่งค้าขายแห่งแรกของตำบล อาชีพของคนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่ คือ การทำประมง และทำไร่บุคคลสำคัญของชุมชนนี้ ได้แก่ หลวงบุรีธคามบดี นายอำเภอคนแรกของอำเภอบางพระ และหมอเอี้ยง มนต์วิเศษ หมอประจำตำบล

๒.๔.๒ ชุมชนหินเพิง (หมู่ ๒) ตั้งอยู่ริมทะเลทิศตะวันตก ติดกับที่ตั้งของกองทัพเรือ เหตุที่เรียกว่าบ้านหินเพิง เพราะมีตลิ่งที่ถูกน้ำทะเลเซาะจนเป็นเพิง ใช้อาศัยหลบแดดหลบฝนได้เป็นอย่างดี ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบ คนในหมู่บ้านนี้มีอาชีพทำนา ทำสวน และประมง สถานที่สำคัญของชุมชนนี้คือ กองทัพเรือ สนามเป้าของกองทัพเรือ และบ่อทำบุญ

๒.๔.๓ ชุมชนบ้านบน (หมู่ ๓) อยู่ติดกับวัดสว่างอารมณ์ ที่เรียกว่าบ้านบน เนื่องจากเป็นที่ตั้งของที่ทำการอำเภอบางพระ ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบ มีผู้อยู่อาศัยเต็มพื้นที่ สถานที่สำคัญ ได้แก่ ที่ทำการอำเภอบางพระเดิม และที่คุ้มซังนักโทษตั้งอยู่ในเขตศาลเจ้าในเขตหมู่ที่ ๓ บริเวณริมทะเล คนในชุมชนนี้มีอาชีพทำสวน และทำประมง

๒.๔.๔ บ้านไร่ดินแดง (หมู่ ๔) ที่เรียกเช่นนี้ เนื่องจากพื้นดินมีสีแดงจัด มีพื้นที่กว้างใหญ่มาก ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบ และที่ราบเนินเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า มีภูเขาหลายลูก ประชาชนอาศัยในบริเวณพื้นที่ราบ และพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ อาชีพของคนในชุมชนนี้ คือ ทำนา ทำไร่ หาของป่า และทำน้ำมันยาง สถานที่สำคัญของชุมชนนี้ ได้แก่ พระพุทธรูปบาทจำลอง และบ่อน้ำร้อน

๒.๔.๕ บ้านหัวยกุ่ม (หมู่ ๕) เหตุที่เรียกเช่นนี้ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นลำห้วยที่มีต้นกุ่มขึ้นอยู่มากทั้งสองฝั่ง ลักษณะของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเนินเขา ภูเขาสำคัญ คือ เขาเขียว เขา น้ำตกชั้นตาเถร (มีน้ำตกชั้นตาเถร) และเขาไม้แดง อาชีพของคนในชุมชนนี้ ทำไร่กล้วย ไร่อ้อย ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการปลูกมันสำปะหลัง

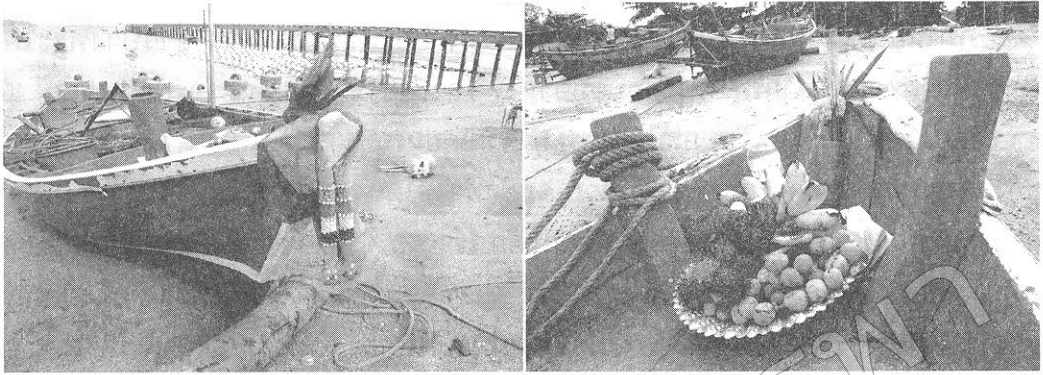
๒.๔.๖ บ้านนาพรุ (หมู่ ๖) เหตุที่เรียกเช่นนี้ เพราะบริเวณนี้เป็นที่น้ำซับ มีน้ำจากใต้ดิน ซึมขึ้นมาตลอดเวลา เกิดเป็นหล่ม ลักษณะของพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีเนินเขาบ้างเล็กน้อย มีภูเขา คือ เขาแร้ง และเขาไฟ ปัจจุบันเป็นสนามกอล์ฟบางพระ อาชีพของคนในชุมชนนี้ ได้แก่ การทำไร่กล้วย ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย และทำนา มีโรงหีบน้ำตาลแดง คือโรงน้ำตาลกระทรวงอุตสาหกรรม โรงน้ำตาลนายเฮงได้ และโรงน้ำตาลหลงจู้ฮะ เดชชีวะ

๒.๔.๗ บ้านห้วยกรู (หมู่ ๗) ลักษณะของพื้นที่ เป็นป่าใหญ่ มีทั้งพื้นที่ราบและภูเขา มีสัตว์ป่าชุกชุม คนบางพระจะนำเกวียนมาที่นี่เพื่อบรรทุกของป่า หรือไม้ที่ตัดไว้เพื่อนำไปก่อสร้างบ้านเรือน ชาวบ้านอาศัยอยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำ อาชีพของคนในชุมชนนี้ คือ การทำนาใกล้ ๆ บ้านทำนํ้ามันยาง ทำได้ และหาผลไม้ป่า หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มมีรถจิปขนาดใหญ่เข้ามา ป่าเริ่มหมดไป กลายเป็นสวนมะพร้าว ไร่อ้อย ไร่มัน โรงหีบอ้อย และโรงโม่มัน

๒.๕ การศึกษา สมัยก่อน ชาวบางพระที่ต้องการเรียนหนังสือจะเรียนที่วัดบางพระจนถึงประถมปีที่ ๓ สถานศึกษาที่เป็นของกระทรวงศึกษาธิการตั้งขึ้นที่วัดสว่างอารมณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ คือโรงเรียนบ้านบางพระ (จิงนาวิกอนุสรณ์) ต่อมาในปี ๒๔๘๓ กองทัพเรือบริจาคที่ดินจำนวนประมาณ ๑๐ ไร่ ให้สร้างอาคารเรียน ใช้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลบางพระ ๑ “จิงนาวิกอนุสรณ์” (สวาท บัณฑิต, สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐)

๓. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

๓.๑ ภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน ได้แก่ การประมง เรือประมงในอดีต ใช้เรือแจว ๓ แจว หาปลาใกล้บริเวณชายฝั่ง และแถบหน้าเกาะสีชัง ใช้จุดได้ให้ปลาเข้ามาหาแสงสว่าง แล้วช้อนปลาเข้าเรือ ใช้ขวนล้อม อวนยาว แห และลอบ (เสริม เจือสุวรรณ, สัมภาษณ์, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒) ปัจจุบัน มีการทำประมงพื้นบ้านอยู่ที่ชุมชนชายทะเลบ้านตลาดล่างหรือท้ายบ้าน หมู่ที่ ๑ การต่อเรือประมง อู่ต่อเรือที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักของชาวประมงทั้งในและนอกชุมชน คือ อู่ต่อเรือของนายเสริม เจือสุวรรณ ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านตลาดล่าง หมู่ที่ ๑ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี การทำงานของอู่นี้มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มีคนงานจำนวนไม่มาก แต่มีความชำนาญ อู่ต่อเรือแห่งนี้เป็นอู่ต่อเรือประมงขนาดเล็กที่ยังเหลืออยู่เพียงอู่เดียวของจังหวัดชลบุรี (หนังสือพิมพ์ลานมะพร้าว, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐) และการทำนํ้ามันยางของสำหรับชุมชนทางชายทะเลขึ้นไปทางป่าเขา เช่น บ้านห้วยกรูจะมีการทำนํ้ามันยางเพื่อจำหน่าย และได้เพื่อให้แสงสว่างและเป็นเชื้อเพลิง

ภาพที่ ๕ การประดับโขนเรือด้วยพวงมาลัย และผ้าหลากสี และเครื่องไหว้แม่ย่านาง

๓.๒ ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค เนื่องจากบริเวณที่เป็นที่ตั้งของตำบอบางพระในอดีตเป็นป่าเขา ผู้คนต้องเข้าป่าเพื่อหาของป่า หรือจับสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพ ประกอบกับการสาธารณสุขยังไม่เจริญ ทำให้มีโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอันตรายถึงชีวิต โรคที่พบมาก คือ ไข้มาลาเรีย ปวด และท้องเสีย การป่วยไข้ต่าง ๆ นี้ แต่เดิมกินยาหม้อ (ยาต้ม) ซึ่งเป็นสมุนไพร ประกอบกับ การพ่นน้ำมนต์ (ทองคำ รักจิต), สัมภาษณ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑) ต่อมา เมื่อมีโรงพยาบาลสมเด็จพระราชา ผู้ป่วยจึงเดินทางไปโรงพยาบาล โดยโรงพยาบาลจะจ่ายยาควินินให้แก่ผู้ป่วยโรคมาลาเรีย

๓.๓ ภูมิปัญญาด้านการกินอยู่ ได้แก่ การประกอบอาหาร อาหารประจำถิ่นบางพระ คือ **จิ้นลอน** หรือแจงลอน หรือแจงร่อน (ต้มคักดี เจริญกุล, สัมภาษณ์, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐) ถือว่าเป็นอาหารคาวพื้นบ้านของบางพระ แจงลอนมีเครื่องปรุงเช่นเดียวกับห่อหมก แต่ใส่มะพร้าวขูดทั้งกากที่ยังไม่คั้นกะทิ และไม่ใส่ผัก จึงมีแต่น้ำพริก ผสมกับเนื้อปลา และมะพร้าวขูด นำมาปั้นเป็นก้อนกลม ๆ เสียบไม้ย่าง **แกงส้มปลาเขียว** หรือปลาเขียวเขียว มีวิธีการปรุงเหมือนแกงส้มทั่วไป ต่างกันที่ไม่นำเนื้อปลาดำสุกมาโขลกกับเครื่องแกง แกงส้มไข่ปลาเขียวเขียวจะมีวิธีปรุงพิเศษ คือ ต้องนำไข่ปลาเขียวเขียวไปลวกหรือหนึ่งให้สุกก่อนแล้วจึงนำใส่ลงในน้ำแกง มิฉะนั้นจะทำให้เหม็นคาว **ต้มชะมวง** ใช้ใบชะมวงอ่อนต้มกับหมูสามชั้น กระดูกหมู หรือปลาโอ หมูที่ใช้ในการต้มใบชะมวงต้องหั่นชิ้นใหญ่ ใช้เวลาเคี่ยวไฟอ่อนจนเปื่อยนุ่ม จะได้ต้มที่มีรสเปรี้ยว (ทองคำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๑) **ขนมจิ้น** ขนมจิ้นบางพระที่รู้จักกันมานาน คือขนมจิ้นของแม่แสง หรือ นางแสง อินทรโชติ แต่ก่อนใช้แรงคนทั้งในการโขลก การโรยเส้น และอื่น ๆ ปัจจุบันใช้เครื่องจักรขนาดเล็กเข้าช่วย สิ่งที่คู่กับขนมจิ้นคือน้ำยา และน้ำพริกที่ใช้ราดบนเส้นขนมจิ้นเคล็ดลับความอร่อยของน้ำยา คือเครื่องแกง และปลา ที่ใช้ปลาอินทรีและปลาชุกุนสด ๆ เท่านั้น (แสง อินทรโชติ, สัมภาษณ์, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๒) **ห่อหมก** เป็นอาหารท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่งของบางพระ เนื้อสัตว์ที่ใส่ในห่อหมกมีทั้งปลาและอาหารทะเล นอกจากนี้ยังพลิกแพลงเป็นห่อหมกย่างอีกด้วยด้วย **ทอดมัน** ทอดมันที่ใสเนื้อปลาทะเลสด ๆ เป็นอาหารที่ชาวบางพระทำรับประทานกันมาแต่อดีต

ภูมิปัญญาด้านการกินอยู่ยังประกอบด้วย**การแปรรูปอาหาร** ชาวบางพระได้ใช้ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษถนอมอาหาร และแปรรูปผลิตผลหลายรูปแบบ กะปิ และน้ำปลา เพื่อบริโภค และจำหน่าย กะปิบางพระทำจากเคยหรือกุ้งเคย ซึ่งเป็นสัตว์น้ำเค็ม ลักษณะคล้ายกุ้งแต่ตัวเล็กกว่ามาก การทำกะปิด้วยเคยยังทำให้ได้น้ำเค็มมีรสเค็ม ใช้ปรุงรสได้คล้ายน้ำปลา สำหรับน้ำปลา ส่วนมากทำจากปลากระตัก (รำเพย อินทรีโชติ, สัมภาษณ์, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๒) นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปอาหารประเภท ซอสพริก น้ำจิ้มไก่ น้ำพริกเผา อีกด้วย ขณะนี้เทศบาลตำบลบางพระได้จัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของชาวบางพระ และ**การจัดหาน้ำดื่ม** ในอดีตบริเวณป่าเขาหาน้ำดื่มได้ยาก ที่บ้านห้วยกรูมีการขุดบ่อข้างริมห้วย แล้วหาต้นไม้ใหญ่ที่ผิวเป็นโพรง นำมารูบที่ขุดไว้ให้น้ำผ่านลงในบ่อ ใช้เป็นน้ำดื่ม น้ำในบ่อยังสามารถบรรจุในกระบอกไม้ไผ่ลำใหญ่ มีปล้องยาว นำติดเกวียนกลับไปด้วย (ทองดำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๑)

๓.๔. ภูมิปัญญาด้านศาสนา ความเชื่อ และประเพณี

๓.๔.๑ **ความเชื่อด้านโหราศาสตร์และไสยศาสตร์** ชาวบางพระส่วนหนึ่งมีความเชื่อด้านโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ มีบุคคลที่สืบทอดการทำนายตามตำราโหราศาสตร์ และประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือ คือ หมอจิว หรือนายสมบุญรณ มนต์วิเศษ ซึ่งรับวิชามาจากหมอเลียบ มนต์วิเศษ พี่ชาย ซึ่งมีความสามารถด้านการทำพิธีปัดรังควาน ไล่คุณไสย ไล่ผี ผูกดวงชะตา ทำนายโชคชะตา ส่วนตัวหมอจิวเองเก่งด้านผูกดวง เสริมดวง และโชคชะตา สำหรับผู้ที่รับวิชาสืบทอดจากหมอจิวในปัจจุบัน คือนายชาติรี กมล ซึ่งมีความสามารถด้านมหาทักษา (ดูดวงดาว) ตั้งศาล และอื่น ๆ (อรชชา มนต์วิเศษ, สัมภาษณ์, ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๒)

๓.๔.๒ **ประเพณี** ประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวบางพระคือ**ประเพณีสงกรานต์** งานสงกรานต์ที่บางพระจะทำที่วัดจนถึงวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสุดท้าย ตั้งแต่วันที่ ๑๔ เมษายน งานสงกรานต์จะเคลื่อนไปตามจุดต่าง ๆ ของชุมชน กล่าวคือวันที่ ๑๔ เมษายน ทำที่บ่อลำเจียก ซึ่งอยู่บริเวณหัววัด จากนั้นเคลื่อนไปที่บ่อทำบุญ แล้วมาทางหัววัดทิศใต้ จากนั้นไปที่กลางบ้านสุดท้ายเป็นสงกรานต์ที่ทำที่บ้าน ติดกับคลองสุครีพ (นพ บรรเจิด, สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม ๒๕๕๐) เมื่อตลาดใหม่ (ตลาดปัจจุบัน ติดถนนสุขุมวิท) มีความเจริญ ก็เลิกการทำบุญที่บ่อลำเจียก แต่มาทำที่ตลาดใหม่แทน ต่อมาสงกรานต์ขยายออกไป จนวันสุดท้ายไปทำที่คอเขาพระบาท บางพระ เพราะมีชุมชนเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ประกอบร่วมกันในประเพณีสงกรานต์ ได้แก่ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษและการก่อพระทราย และการแห่พญายม

๓.๔.๓ **การเล่นเชิญผี** มีการเชิญแม่ศรี หรือการเข้าแม่ศรี ฝึลอบ และฝึลึง (สวาท บัณชิต, สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐)

๓.๔.๔ **การละเล่นสนุกสนาน** มีการเล่นลูกช่วง ช่วงรำ ตีจับ สะบ้า และหลุมควง ซึ่งเป็นการนำลูกสนุกมายิงลงหลุมแข่งกัน (สวาท บัณชิต, สัมภาษณ์, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐)

๓.๔.๕ การแห่พญายม ประเพณีแห่พญายม เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวบางพระ น่าจะมีมาตั้งแต่ในราว พ.ศ. ๒๔๔๒ ชาวบางพระแห่พญายมกันในวันไหลซึ่งเป็นวันสุดท้ายของ ประเพณีสงกรานต์ โดยทำร่วมกับประเพณีกองข้าว เรื่องนี้เป็นความเชื่อของชาวบ้านที่อยู่ในป่าเขา ในเวลาที่มีการคมนาคมไม่สะดวก การสาธารณสุขไม่เจริญ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บต้องอาศัยหมอพื้นบ้าน ในวันสงกรานต์ซึ่งเป็นวันสำคัญ จึงสร้างเจ้าแห่งผีให้มาสิงสู่ที่รูปพญายม เรียกภูตผีปีศาจทั้งหลายมากินอาหาร เพื่อให้พญายมเก็บภูตผีปีศาจทั้งหลายเอาไปปล่อยทิ้งทะเล ความเจ็บความไข้ก็จะหมดไป นับว่าเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดกำลังใจ และช่วยให้ชาวบ้านมีโอกาสมาร่วมกันจัดทำ แห่แหน และทำบุญ เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนได้ดียิ่ง ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ เป็นต้นมา มีการปรับปรุงประเพณีแห่พญายม โดยการสร้างองค์พญายมให้สมจริง จัดขบวนแห่ให้สวยงามมีระเบียบ และมีการแข่งขันกีฬาพื้นเมืองเพิ่มขึ้น (สมศักดิ์ เจริญกุล, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 6 ขบวนแห่พญายม

ภาพที่ 7 การนำหุ่นพญายมลงปล่อยในทะเล หลังจากแห่รอบเมืองบางพระ

๓.๕ ภูมิปัญญาด้านภาษา วรรณกรรม และศิลปกรรม

๓.๕.๑ นิทานพื้นบ้าน ชาวบางพระมีนิทานหลายเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เรื่องหนึ่งคือ **เรื่องทอผ้า** ซึ่งเป็นเรื่องของควายทอผ้าที่ฆ่าพ่อ ตรงกับเกร็ดเรื่องรามเกียรติ์ (ทองดำ รัก จิต, ม.ป.ป.) นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานประจำถิ่น (Local Legend) เนื่องจากมีเนื้อเรื่อง ที่เชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง มีตัวละครที่เชื่อว่ามีจริง เกิดขึ้น ณ สถานที่ที่บ่งไว้ชัดเจน คือ บ้านไร่ดินแดง หัวอีสง และหัวยสุครีพ นอกจากนี้ยังมีเนื้อเรื่องเป็นลักษณะนิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale) ด้วย นอกจากนี้ยังมี **เรื่องถ้าเขาจลาจล** ซึ่งเล่าว่า มีถ้ำมหาสมบัติ ซึ่งชาวของเครื่องใช้มากมาย ให้ผู้คนหยิบยืมไปใช้ได้ ต่อมา ผู้ที่ยืมของไปไม่นำของมาคืน หรือเปลี่ยนเอาของไม่ดีมาคืน นานเข้า ปากถ้ำจึงปิดลง (อำเภอศรีราชา, ๒๕๓๗, หน้า ๕๐)

๓.๕.๒ ศิลปะการแสดง ในอดีต นางพระเคยมีครุฝึกกลีเกที่มีชื่อเสียง คือ ครูเนื่อง ฉวี เนตร บำทองอยู่ และบ้านบุญล้อม ปัจจุบันมีคณะละครรำโสภา ซึ่งเป็นของนายทองปอนด์ และนาง โสภา ทองประเสริฐ รับแสดงในงานต่าง ๆ (ทองปอนด์ ทองประเสริฐ, สัมภาษณ์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๒)

๓.๕.๓ หัตถกรรม หัตถกรรมที่เป็นที่รู้จักกว้างขวาง คือ การทำหนังสติ๊ก เนื่องจากใน ตำบลบางพระมีการเล่นหนังสติ๊กมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย สมัยก่อนถือว่าหนังสติ๊กเป็นของเล่น บางครั้งก็ใช้เป็นอาวุธประจำตัว สำหรับดินที่ใช้ทำลูกกระสุนในอดีตใช้ดินเหนียวในบริเวณสะพาน เป้า คือสะพานที่ทหารเรือใช้ฝึกยิงเป้า และดินโคกบริเวณใกล้เคียงไปทางตำบลเหมือง อำเภอเมือง ในปี ๒๕๔๖ ที่หมู่ที่ ๒ มีคนที่เล่นยิงหนังสติ๊กประมาณ ๕ - ๖ คน ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มฝึกซ้อม และยิง ประลองความแม่นยำกันอยู่เป็นประจำ เพื่อเข้าแข่งขันในงานต่าง ๆ จากนั้นมีการพัฒนารูปร่าง ง่ามหนังสติ๊กให้ประณีตและสวยงามหลายรูปแบบ โดยใช้ไม้พะยูนซึ่งเป็นไม้มงคล ในปี ๒๕๔๗ มีการจัดตั้งชมรมหนังสติ๊กบางพระ ในปีเดียวกันนี้ได้จดทะเบียนเป็นง่ามหนังสติ๊กเป็นสินค้าโอท็อป คัดสรรระดับประเทศ (ขจร จักกะพาก, ๒๕๔๙, หน้า ๖๗ - ๗๓)

๓.๕.๔ ศิลปะประดิษฐ์ เป็นหัตถกรรมที่มีการสร้างสรรค์ชิ้นใหม่เพื่อเป็นสินค้าของ ท้องถิ่นประกอบด้วย ศิลปะประดับผ้าผืน ผ้าไทยประดิษฐ์ ผ้าบาติก และดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้า ไยบัว

๓.๖ ภูมิปัญญาด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม

๓.๖.๑ การเอาแรง เนื่องจากอาชีพดั้งเดิมของชาวบางพระคือทำการเกษตร เช่น ทำ นา ทำไร่กล้วย ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย ประกอบกับยังมีคนน้อย ไม่มีแรงงานรับจ้าง ชาวบ้านจะ อาศัยการเอาแรงกันทำงาน แต่ปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก

๓.๖.๒ การจัดตั้งกลุ่มชุมชน เมื่อการเอาแรงกันอย่างในอดีตค่อย ๆ หายไปจนแทบ ไม่มีเหลืออยู่ในปัจจุบัน วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้คนในท้องถิ่นยังคงวัฒนธรรมความมีน้ำใจ ความเป็น

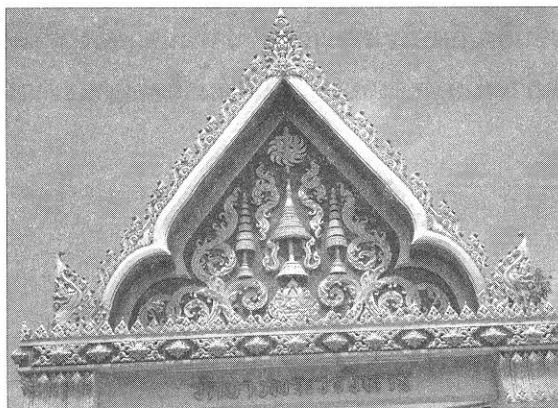
มิตร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกัน คือ การจัดตั้งกลุ่มตามท้องที่ ตามความเหมาะสมของทรัพยากร และตามความสนใจ เทศบาลตำบลบางพระจึงได้จัดตั้งกลุ่มชุมชนขึ้น กลุ่มเหล่านี้ร่วมมือ และช่วยเหลือกัน ในด้านการประกอบอาชีพ เช่น การทำขนม การแปรรูปอาหารทะเล การประมง และการออมทรัพย์

๓.๖.๓ การตั้งชมรมผู้สูงอายุ มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุบางพระ เพื่อให้ความช่วยเหลือ หาโอกาสแสดงความกตัญญู และขอความรู้จากประสบการณ์ของผู้อาวุโสอันจะเป็นประโยชน์ในการนำมาปรับใช้ในปัจจุบัน

๔. สถานที่สำคัญ

สถานที่สำคัญของบางพระประกอบด้วย

๔.๑ สถานที่สำคัญทางศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ วัดบางพระวรวิหาร ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๒ ตำบลบางพระ เดิมเป็นวัดราษฎร์ มหานิกาย อาจสร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หรือสมัยกรุงศรีอยุธยา ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนบางพระ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๐๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค มาประทับยังตำบลอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี ในคราวเสด็จประพาสบางพระครั้งนี้ ทรงทราบว่าพระอุโบสถที่วัดบางพระชำรุดทรุดโทรมมาก จึงทรงเห็นเป็นการสมควรจะได้บูรณะซ่อมแซมใหม่ให้ดีขึ้น ในครั้งนี้วัดบางพระได้รับยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร วัดนี้มีสิ่งก่อสร้างสำคัญคือมณฑปพระพุทธบาทบางพระ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง หลวงพ่อฉิ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ และเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงยกช่อฟ้าเอกพระอุโบสถวัดบางพระ ในการนี้ทั้งสองพระองค์ทรงปลูกต้นพิกุล กับต้นจันทน์ ไว้หน้าพระอุโบสถอย่างละ ๑ ต้น (พระครูวรคามคณาภรณ์, ม.ป.ป.)

ภาพที่ ๘ ชุมประตูดวัดบางพระวรวิหาร มีตราพระราชลัญจกร รัชกาลที่ ๔

นอกจากนี้ยังมี **วัดวิเวการาม** เป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย วัดนี้มีเจดีย์บรรจุพระบรม-
 สารีริกธาตุ เดิมชาวบ้านเรียกว่า “**วัดนอก**” ไม่ทราบแน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด บางตำนานเล่าว่า เดิม
 เป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ บางตำนานเล่าว่า พื้นที่บริเวณนี้เดิมเป็นป่าช้าเก่า เป็นวัดร้าง วัดวิเวกา-
 รามนี้ ครูบาอาจารย์สายกรรมฐานเคยมาจำพรรษาหลายรูป **วัดเขาบางพระ** เป็นวัดฝ่ายธรรม
 ยุติกนิกาย สร้างขึ้นเมื่อปี ๒๔๙๔ และได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อ ปี ๒๔๙๕ **วัดपालิไลยวัน (วัดเขา
 ฉลาก)** พระครูวิสุทธิสังวร (หลวงพ่อไข่ สุชีโว) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ด้วยเจตนาจะหา
 สถานที่สงบวิเวกเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ปัจจุบันวัดपालิไลยวัน เป็นวัดฝ่ายกรรมฐานที่สำคัญ
 แห่งหนึ่งในภาคตะวันออก และศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลเจ้าแม่เยี่ยงไท่เปี้ยเซียนโจ้วซือ
 ซึ่งเป็นศาลที่ชุมชนชาวจีนให้ความนับถืออย่างมาก

๔.๒ สถานที่สำคัญทางการทหาร ได้แก่ กองพันต่อสู้อากาศยานที่ ๑๒ กองทัพอากาศ
 ซึ่งเคยเป็นหน่วยฝึกพลทหารมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๕ ดังรายละเอียดในข้อ ๑.๓

๔.๓ สถานที่สำคัญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ได้แก่ ท่าเรือซึ่งในอดีต บริเวณที่
 เป็นท่าเรือเรียกว่าตลาดล่าง ตั้งอยู่ในหมู่ ๗ เป็นสถานที่ค้าขายมาแต่โบราณ มีพ่อค้าเรือมารับซื้อ
 และขายสินค้า จึงเป็นชุมชนสำคัญ **บ่อน้ำร้อน** อยู่กลางป่า ในพื้นที่หมู่ ๔ บริเวณด้านหลังระหว่าง
 เขาช่องกะโบายกับเขาไม้หน้า **บ่อน้ำร้อน** นี้ประกอบด้วยบ่อน้ำร้อน ๒ บ่อ บ่อที่ ๑ เป็นหนองใหญ่ น้ำ
 ร้อนมาก บ่อที่ ๒ มี ๓ บ่อติดต่อกัน เป็นบ่อใหญ่น้ำร้อนมาก บ่อน้ำอุ่น และบ่อน้ำเย็นมาก หลวงปู่
 ฉิ่งเป็นท่านแรกที่เข้าไปปรับปรุงบ่อน้ำร้อน หลังจากนั้นหลวงพ่อบูเข้าไปปรับปรุงให้สะอาดขึ้น
 ชาวบ้านในสมัยนั้นนิยมไปเที่ยวและอาบน้ำร้อนกันมาก เพราะมีความเชื่อว่ามีน้ำร้อนจากธรรมชาติ
 สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ (ทองดำ รักจิต, สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐) ในคราวที่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จประพาสท้องที่บาง
 แห่งในจังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๗ ได้เสด็จมายังบ่อน้ำร้อนบางพระด้วย เมื่อมี
 การสร้างอ่างเก็บน้ำบางพระซึ่งกินบริเวณของบ่อน้ำร้อน ทางราชการจึงเพิกถอนบ่อน้ำร้อน
 บ่อใหญ่ และต่อท่อน้ำร้อนมาที่ช่องเขากระโบายทำเป็นบ่อน้ำร้อนจำลองขึ้น ต่อมากรมชลประทาน
 ขยายอ่างเก็บน้ำบางพระขึ้นอีก กินบริเวณมาถึงบ่อน้ำร้อนจำลอง ทำให้บ่อน้ำร้อนจำลองหายไป
บ่อน้ำบุญ เป็นบ่อน้ำจืดเก่าแก่ อยู่ติดชายทะเล แต่มีน้ำจืดอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นแหล่งน้ำสำคัญ
 ของชาวบางพระ

ภาพที่ ๙ บ่อน้ำร้อนในอดีต (นิชารีย์ เกตุรัตตา และคณะ, ๒๕๕๑, หน้า ๕๔)

บางพระมีสถานที่สำคัญที่ช่วยรักษาสิงเวดล้อมและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน คือ อ่างเก็บน้ำบางพระ และเขื่อนห้วยลำสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำบางพระ อ่างเก็บน้ำบางพระ มีต้นกำเนิดของแหล่งน้ำจากเทือกเขาเขียว ตั้งอยู่ในท้องที่ หมู่ที่ ๔, ๕, ๖, ๗, ๘ และ ๑๑ ตำบลบางพระ มีเนื้อที่ประมาณ ๑๑,๖๐๐ ไร่ กักเก็บน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการอุตสาหกรรม และทำประปาเพื่อการบริโภค สามารถเก็บกักน้ำได้ถึง ๑๑๐ ล้านลูกบาศก์เมตร บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำเป็นสวนป่า ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าละเมาะรุ่มรื่น มีความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากมีระบบนิเวศถึง ๓ ระบบ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำ ทุ่งหญ้า และป่าละเมาะ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของนกต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๑๓๐ ชนิด (เทศบาลตำบลบางพระ, ม.ป.ป.) **สวนสัตว์เปิดเขาเขียว** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๗ ตำบลบางพระ เป็นสวนสัตว์เปิดปล่อยให้สัตว์ใช้ชีวิตและหากินอย่างอิสระภายใต้ขอบเขตที่กำหนด มีพื้นที่ ๕๐๐ ไร่ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ เปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๑ ต่อมาในปี ๒๕๒๗ องค์การสวนสัตว์ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ให้ขยายพื้นที่ดำเนินการของสวนสัตว์เพิ่มขึ้นอีก ๒,๕๐๐ ไร่ เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาเขียว และเขาชมภู ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก ๒,๐๐๐ ไร่ รวมปัจจุบันมีพื้นที่ทั้งสิ้น ๕,๐๐๐ ไร่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ มาทรงเปิดกรงนกใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๖ ในการนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเสด็จฯ ด้วย **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว - เขาชมภู และน้ำตกชั้นตาเถร** เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว - เขาชมภู จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ เพื่อรักษาป่าผืนสุดท้ายของจังหวัดชลบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินแกรนิต มีเนื้อที่ประมาณ ๙๐,๕๐๐ ไร่ เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง มีสัตว์ป่าชุกชุม เป็นต้นกำเนิดแหล่งน้ำสำคัญ เป็นแหล่งต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำบางพระ อ่างเก็บน้ำหนองผ้อ อ่างเก็บน้ำห้วยสะพาน อ่างเก็บน้ำหนองกลางดง มียอดเขาเขียวเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของจังหวัดชลบุรี น้ำตกชั้นตาเถร เป็นน้ำตกขนาดกลาง มี ๓ ชั้น เป็นหุบเหวที่ปีบลำธารให้แคบลงแล้วไหลลงสู่แอ่งน้ำ มีความสูงประมาณ ๑๕ เมตร สองข้างลำธาร เต็มไปด้วยต้นไม้เล็กใหญ่ มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว-เขาชมภู, ม.ป.ป.)

ภาพที่ ๑๑ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาทรงเปิดกรงนกใหญ่

อภิปรายผล

๑. บางพระเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาแต่อดีต เนื่องจากทำเลที่ตั้งทางตะวันออกเป็นภูเขา มีป่าทึบที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า และเป็นต้นกำเนิดของลำห้วย พื้นที่ค่อม ๆ ลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันตกจนจรดกับชายฝั่งทะเลบริเวณที่เป็นอ่าวขนาดเล็ก ยาวขนานไปทางทิศเหนือ ชายฝั่งแห่งนี้คลื่นลมสงบ และอุดมไปด้วยสัตว์น้ำ ในท้องทะเลมีเกาะสี่ซั้งตั้งบังคลื่นลมอยู่ด้านหน้า ลักษณะเช่นนี้ถือกว่าเป็นทำเลที่ดีในการตั้งถิ่นฐาน

ในทางศาสนา บางพระในอดีตเป็นแหล่งสำคัญของพระพุทธศาสนา มีวัดและพระสงฆ์ ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ วัดบางพระวรวิหาร หลวงปู่จิ่ง หลวงปู่กั้ง และหลวงปู่บุญ นอกจากนี้ยังมีวัดที่เน้นทางปฏิบัติวิปัสสนา คือวัดวิเวการาม และวัดपालิไลยวัน (วัดเขาฉลาก)

อาจกล่าวได้ว่าด้วยทำเลที่ตั้งและความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาดังกล่าว บางพระจึงเป็นเมืองสงบร่มเย็นมาตั้งแต่สมัยโบราณ

๒. บางพระมีลักษณะคล้ายคลึงกับหัวเมืองชายทะเลอื่น ๆ คือ เป็นชุมชนที่ผสมผสานความแตกต่างทางเชื้อชาติระหว่างชาวไทยในพื้นที่กับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน จนลงตัวเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในขั้นแรก น่าจะเป็นการติดต่อกันโดยการค้าขายสินค้าในท้องถิ่นที่ชาวไทยเป็นผู้ผลิต และชาวจีนเป็นผู้รับซื้อไปจำหน่าย รวมทั้งนำสินค้าต่างถิ่นมาจำหน่ายแก่ชาวไทยในท้องถิ่นด้วย จากนั้นขยายตัวออกเป็นการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของชาวจีน เนื่องจากเห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและช่องทางการประกอบอาชีพ ต่อมามีการแต่งงานระหว่างชาวไทยกับชาวจีน

พัฒนาการเหล่านี้เป็นไปอย่างช้า ๆ ตามธรรมชาติ ทำให้ผลของการเปลี่ยนแปลงแทบมองไม่เห็นในชั่วอายุคน เกิดการยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย ผสมผสานความแตกต่างทางเชื้อชาติอย่างลงตัวก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจอย่างยั่งยืน ควรแก่การเรียนรู้ และนำมาสร้างสรรค์สังคมในปัจจุบัน

๓. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในบางพระครั้งอดีต ทั้งทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวบางพระ นับเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ แต่ก็ควรใช้เป็นกรณีตัวอย่างของการใช้ทรัพยากรโดยขาดความระมัดระวัง ใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ขาดกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขาดการมองการณ์ไกลว่าทรัพยากรธรรมชาติสามารถเสื่อมสลายและสูญไปได้

สภาพเช่นนี้อาจเหมาะกับช่วงเวลาที่มีคนน้อย ยังไม่ต้องการบริโภคทรัพยากรที่เกินตัวหรือนำทรัพยากรไปตอบสนองความต้องการที่มากกว่าปัจจัยสี่ ไม่มีเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีในการทำลายทรัพยากรอย่างรวดเร็ว ส่วนมากใช้เพียงแรงคน แต่เมื่อมีการพัฒนาเครื่องมือ เช่น การเกิดโรงเลื่อยที่ทันสมัย การมียานพาหนะสมรรถภาพสูงเช่นกรณีการตัดป่าเพื่อนำไปทำเป็นฟืนและเพื่อส่งจำหน่ายไปยังที่ต่าง ๆ รวมทั้งมีนักลงทุนที่ไม่รอบคอบในการผลิต เช่น กรณีบริษัทเอส. อาร์. จึงเกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง เหตุต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายจำนวนมาก สัตว์ป่าหมดไป น้ำทะเลเกิดมลภาวะ สัตว์น้ำหลายประเภทสูญและลดปริมาณ

การที่รัฐบาลประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาเขียว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขาเขียว เขาชมภู่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำบางพระ และสวนสัตว์เปิดเขาเขียว จึงช่วยรักษาทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าไว้ได้ นอกจากนี้การร่วมมือกันของประชาชนกรณีการร้องเรียนผลเสียจากมลภาวะทางน้ำและทางกลิ่นน้ำเหม็นจากการผลิตแป้งมันสำปะหลังนับว่าเป็นความร่วมมือของชุมชนที่ช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

๔. กรณีประเพณีแห่พญายม ซึ่งปัจจุบันผู้บริหารเทศบาลตำบลศรีราชาให้ความสำคัญ ประกอบกับได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี ทำให้การประกอบพิธีเป็นไปอย่างใหญ่โต และคึกคัก นอกจากการทำบุญตักบาตร แล้วยังมีพิธีกรรมบ้นรูปพญายมที่มีขั้นตอนที่ต้องการให้

เกิดความขัดแย้ง จากนั้นมีขบวนแห่ที่ค่อนข้างอลังการ และมีการแสดงเพื่อความบันเทิงในเวลา กลางคืน ถึงแม้จะมีประชาชนมาร่วมขบวนแห่และชมการแสดงจำนวนมาก แต่อาจขาดความ เข้าใจในแก่นแท้ของประเพณี ที่ต้องการสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิต และการประกอบ อาชีพ ตลอดจนสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่นแท้จริง กิจกรรมที่สร้างสรรคขึ้น จึงควรนำไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงให้ได้

๕. บางพระเป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ที่ใกล้ชิดกันสามลักษณะ คือ ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน และความ สัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ และสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ทั้งสามลักษณะ นี้ ถือได้ว่าเป็นสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตชุมชนสะท้อนภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมี เอกภาพ

การที่ผู้บริหารท้องถิ่นของบางพระเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาเหล่านี้ และสนับสนุนให้ มีการรวมกลุ่มชุมชน เพื่อนำภูมิปัญญาแต่ครั้งอดีตมาต่อยอดและพัฒนาจนเกิดเป็นอาชีพของ ชุมชน นับเป็นวิธีการที่ถูกต้อง เพราะนอกจากจะช่วยรักษาภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้แล้ว ยังช่วยให้ ประชาชนมีอาชีพสุจริต และเกิดการรวมกลุ่มกันทำงาน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจของคนในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามการที่จะทำได้เช่นนี้ อย่างยั่งยืน ควรสร้างจิตสำนึกความภาคภูมิใจใน ภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษคิดสร้างสรรค์ไว้ และพร้อมที่จะพัฒนาโดยรักษาลักษณะเฉพาะของ ท้องถิ่นไว้ด้วย ขณะเดียวกัน ต้องเร่งสร้างผู้นำท้องถิ่นเพื่อรองรับการขยายตัวของกลุ่มต่าง ๆ ด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นประเภทตัวเขียน

- หจข. บ.๑.๑/๒๓ เรื่องรายงานเสด็จพระราชดำเนินประพาสทะเล ๒๔ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๘ - ๒๙ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๘. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- หจข. มร.๖ ม/๑๔ เรื่องรายงานราชการมณฑลปราจีนบุรี ๒๖ เมษายน ๒๔๕๔ - ๗ ธันวาคม ๒๔๕๕. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- หจข.ผ.กบค.๕-(๑๕ - ๑๐) เรื่องแผนที่บ้านบางพระ จังหวัดชลบุรี พ.ศ. ๒๔๘๑. หอจดหมายเหตุ แห่งชาติ.

เอกสารชั้นต้นประเภทตีพิมพ์

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๙ (ร.ศ. ๑๒๑).

..... . เล่ม ๒๐ (๑๗ มกราคม ร.ศ. ๑๒๒).

..... . เล่ม ๒๐ (๓๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๒).

..... . เล่ม ๒๑ (๑๙ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๓).

..... . เล่ม ๒๒ (๑๖ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔).

..... . เล่ม ๒๙ (๑ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑).

..... . เล่ม ๓๐ (๒๒ มิถุนายน ๒๔๕๖).

..... . เล่ม ๗๓ ตอนที่ ๔๐ (๑๕ พฤษภาคม ๒๔๙๙).

..... . เล่ม ๘๐ ตอนที่ ๒๖ (๑๙ มีนาคม ๒๕๐๖).

พ.ศ. ๒๔๕๑/๑ เรื่องสถาปนากษัตริย์ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

พ.ศ. ๒๕๐๑.๒.๑.๓๑/๑๙ เรื่องกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินประพาสจังหวัดชลบุรี
พ.ศ. ๒๔๙๗. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เอกสารชั้นรอง ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๒). จากชลบุรีถึงเกาะสีชัง (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
ขจร จักกะพาก. (๒๕๔๙). หนังสือตีพิมพ์ สิ้นค้าแห่งภูมิปัญญา. บางพระชล, ๒ (๒), ๖๗ - ๗๓
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว - เขาชมัญ. วันที่สืบค้น ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐, จาก <http://web3.dnp.go.th/>

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (๒๕๔๒). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเป็นมา
ของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์ภาคกลาง. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย

..... . (๒๕๔๔). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
จังหวัดชลบุรี. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

คณะกรรมการอำนวยการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๘).
พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี
จัดพิมพ์ เป็นที่ระลึกในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี วันที่ ๑๘ ตุลาคม
พุทธศักราช ๒๕๔๗. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (๒๕๔๙). พระราชนิพนธ์ระยะทางเสด็จประพาส
จันทบุรี ปีชวด จุลศักราช ๑๒๓๘ ใน วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ฯ

ณิชากรีย์ เกตุวัตถา และคณะ. (๒๕๕๑). *ย้อนรอยเมืองบางพระ*. ชลบุรี: เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ. (๒๕๑๓). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

ดุษฎี จิราภรณ์, นาวาเอก. (๒๕๔๖, มีนาคม). ยุทธการตั้งอ้อยจากห้องข้าง. *นาวิกศาสตร์*, ๘๖ (๓).

ทองคำ รักจิต. (ม.ป.ป.). *บันทึกประวัตินายทองคำ รักจิต และประวัติบางพระ*. (ลายมือเขียน)

เทศบาลตำบลบางพระ.(ม.ป.ป.). *ประวัติอ่างเก็บน้ำบางพระ ชลบุรี*. วันที่สืบค้น ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐, จาก<http://bangphra.srirachaoutlook.com/>.

เทศบาลตำบลศรีราชา. (ม.ป.ป.). *องค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ*. วันที่สืบค้น ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐, จาก <http://bangphrachon-sao.go.th/modules/content/>

ประวัติการทหารเรือไทย. (๒๕๐๙). งานเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอก หม่อมเจ้าครุฑชิตพล อาภากร ๑๔ เมษายน ๒๕๐๙. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.

ประวัติและปฏิปทาพระครูวิสุทธีสังวร (หลวงพ่อไช่ สุชีโว). (๒๕๔๙).

पालเลี้ยว. (๒๕๒๐). *เล่าเรื่องกรุงสยาม* (สันต์ ท. โกมลบุตร แปล) (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.

พระครูวรคามคณาภรณ์. (ม.ป.ป.). *ประวัติวัดบางพระวรวิหาร*. วันที่สืบค้น ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๐, จาก http://www.bangphrachon.go.th/th/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=22.

พระราชกรณียกิจ. ตุลาคม ๒๕๒๕ - กันยายน ๒๕๒๖ บทที่ ๑๑/๑๗ หน้าที่ ๑๘/๒๙

พัลลภ สุนทรภักย์, พลเรือโท และคณะ. (ม.ป.ป.). *ประวัติกองทัพเรือ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๔๕). *อารยธรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ศิลปากร, กรม. (๒๕๔๓). *ชลบุรีภาคต้น*. จัดพิมพ์ในโอกาสการประชุมเพลิงศพมารดาพระยาศรีมหาเกษตร (ชวน สุนทรานนท์). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาภูมิภววิทยาลัย.

สมศักดิ์ เจริญกุล. (ม.ป.ป.). *ประเพณีแห่พญายม*. วันที่สืบค้น ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑, จาก http://www.bangphrachon.go.th/th/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=196.

สำนักราชเลขาธิการ. (๒๕๒๖). วันที่สืบค้น ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑, จาก www.ohmpps.go.th/searchsheetlist.php?get=1&offset=36480.

สุเทพ สุนทรเกสัช. (๒๕๒๒). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: การศึกษาประวัติศาสตร์ระดับจุลภาค. ใน
สัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์.
คู่อ้อเรือ อ้อหนึ่งภูมิปัญญาที่ถูกมองข้าม. (๒๕๕๐) ๒๙ สิงหาคม. ใน หนังสือพิมพ์ลานมะพร้าว.
อำเภอศรีราชา. (๒๕๓๗). ๑๐๐ ปี ศรีราชา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ.

เอกสารอ้างอิง ภาษาอังกฤษ

Terwiel, B. J. (1989). *Through travellers' eyes : Approach to early Nineteenth Century
Thai history*. Bangkok: Duang Kamol Publishing.
Jordan, P.D. (1958). *The Nature and practice of state and local history*.
Washington D.C.: Service Center for Teachers of History.

นามานุกรม

นพ บรรเจิด. (๒๕๕๓, ๑ มิถุนายน). สัมภาษณ์.
_____ . (๒๕๕๐, ๒๐ มกราคม). สัมภาษณ์.
ทองคำ รักจิต. (๒๕๕๑, ๗ พฤศจิกายน). สัมภาษณ์.
_____ . (๒๕๕๐, ๒๓ มกราคม). สัมภาษณ์.
_____ . (๒๕๕๑, ๑๕ กันยายน). สัมภาษณ์.
ทองปอนด์ ทองประเสริฐ. (๒๕๕๒, ๑๐ ตุลาคม). สัมภาษณ์.
รำเพย อินทรโชติ. (๒๕๕๒, ๘ ตุลาคม). สัมภาษณ์.
สวาท บัณฑิต. (๒๕๕๐, ๑๘ กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
สมศักดิ์ เจริญกุล. (๒๕๕๐, ๒๖ กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
สะอาด บุญเกิด. (๒๕๕๓, ๑ มิถุนายน). สัมภาษณ์.
_____ . (๒๕๕๒, ๒๔ สิงหาคม). สัมภาษณ์.
เสริม เจือสุวรรณ. (๒๕๕๒, ๑๖ สิงหาคม). สัมภาษณ์.
แสง อินทรโชติ. (๒๕๕๒, ๘ ตุลาคม). สัมภาษณ์.
อรชมา มนต์วิเศษ. (๒๕๕๒, ๑๖ สิงหาคม). สัมภาษณ์.